

Българското средно образование: средно на потенциал или Как да изскочим от трапа на традициите?

Методи Лазаров¹

Образованието, според литературния герой Холдън Кауфийлд от романа на Селинджър „Спасителят в ръжта”, е ограничаващо и маловажно за подрастващия човек, за когото на тази възраст светът се изразява в „невинност, любопитство и честност”. Дали успява да съхрани и доразвие тези движещи сили в себе си един тинейджър е до голяма степен функция на ценностната му система, и тези, които я изграждат и направляват.

Средното образование по света и България до голяма степен моделира подрастващите. За жалост, концепцията за този вид образование у нас изостава фундаментално от модерно мислещия свят. Ако можем да направим едно не дотам коректно обобщение - докато ние учим главно, за да запаметим, в доста други страни се набляга на това да се стимулира мисловната система на един млад човек и способността му да взема самостоятелни решения.

Митът, че средното ни образование продължава да бъде добро, като че ли може да дължим на традиционно високата оценка за всякакви знания, придобити, запазени и подготвени в изходна позиция. Въпросът е, че светът отдавна се е трансформирал в силно конкурентна среда, в която се търсят най-вече предприемчивостта и практичността – умения, които липсват в консервативната ни образователна система. Въвеждането на ваучерна система (както всяка друга реформа, която не се подкрепя от по-нататъшни стъпки) няма скоростно да революционизира закостенялата ни система. За известно време родителите и учениците ще биват изправяни пред същия досегашен избор на некачествено обучение. Вместо да стимулират иновации в подходът към обучение, “парите следващи ученика” първоначално ще принудят директорите да се опитват да задържат статуквото като приспособяват всякакви методи за достигане на нужното количество на ученици, но не за очакваното качество на предлаганата услуга. Образователните системи принципно са консервативни и трудно приемат всякакви промени, което поражда и този неприятен времеви лаг. Въпреки това, може да ускорим този процес като коригираме някои детайли, жизненоважни да се даде успешен старт на ваучерната система.

Процесът на осъзнаване на проблемите в образованието е необратим, но за жалост не е обширно рекламиран и подкрепян в обществото ни. Скоро прегледах [„Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка”](#) и въпреки че има визия и точни попадения за по-важните проблеми, МОН предварително се застрахова, че това е само стратегия без да предлага конкретните решения.

Какво може да се направи?

На първо място, на училищата да бъде дадена пълна свобода да определят сами учебните си програми, като бъдат насърчени да въведат следните стандартизирани методи и базова култура на обучение, успешно изпробвани по целия свят.

По повод остарелите подходи в системата:

- ученикът да бъде разглеждан като индивидуалност, а не като съставна част от тълпата, да развива способността си критично да анализира и осмисля и да се обучава според потенциала и заложбите си – да се въведе възможността за гъвкаво изготвяне на персонален учебен план; индивидуалните родителски срещи ще позволяват по-коректно локализиране на проблеми в учебния процес; да се премахне елемента страх в учебния процес (тоест изненадващи и назидателни изпитвания) и т.н.
- да се оптимизира изучавания материал за всеки предмет, като се следват определени принципи и цели, предварително зададени в цялостната учебна

¹ Методи Лазаров е студент в Софийски университет „Св. Климент Охридски”.

програма. Освободеното време да се използва изключително за странични занимания, пораждащи заинтересованост към предмета – главно дискусии, писмен анализ на интересни статии и трудове и други занимания от практическо естество.

- Оценяващата система да бъде на по-разширена скала, точкова или на процентен принцип, като по този начин се постигне по-добро диференциране между постиженията на отделните ученици.

Гимназиалното образование да се раздели на два етапа – 9 и 10, 11 и 12 клас, и евентуално 13 клас (за специалисти).

- 9 и 10 клас следва да бъде изучавана по-обща програма от предмети, като се набляга на разнообразието и се цели ученикът да бъде въведен в една широка гама от знания.
- 11 и 12 клас да се даде възможността за специализация, което да се разбира като собствен избор на предмети в определени области на знанието. Да се въведат други периферни предмети, които да доразвиват общата култура, самосъзнанието и себеусещането за света. Ученикът да се насърчи да посещава извънкласни форми (в и извън училище: спорт, музика, социално-насочени клубове и пр.).

В допълнение на тези горепосочени принципи, МОН може да осигури ефективна и благоприятна среда за обучение, като дефинира ясна система за оценяване при завършване на образователната степен.

- Пазарните сили (търсене от училищата и трудовия пазар) ще наложат формулирането на различни и разнообразни учебни програми, като МОН трябва да позволи тяхното гъвкаво оценяване, за да може да се стандартизират едни минимални условия за добиване на съответната степен.
- По-нататъшните стъпки за усъвършенстване на образователните системи обаче трябва да се диктуват изключително от пазара, като на всяко училище трябва да се даде пълна свобода да диференцира крайния предлаган продукт.
- Заради оптимизацията на ресурси, а именно либерализирането на пазара на образование и децентрализацията на средства, нуждата от армия от държавни чиновници ще се намали до малък контролиращ орган.
- Според резултатите на учениците (в реални стойности), училищата могат допълнително да бъдат стимулирани, като това ще позволи по-доброто диференциране на елитните училища. Съответно, училищата ще се състезават да подготвят по-добре своите ученици, като може да се намесят и реално заинтересуваните от този подход – частни компании вербуващи ценни кадри.

Дали има шанс образователната ни система коренно да се промени? Въпрос на ценности. Ако сегашното правителство има решимостта да бъде социално, нека определи образованието като приоритет номер едно. Светкавичното реформиране на образователната система ще сведе до минимум последствията от породената от прехода дупка в образованието ни. Правителството може да използва доста успешни примери – измежду които набиращата скорост международна програма International Baccalaureate и английските GCSEs и As/A2 Levels.

Как ви звучи най-нисък корпоративен данък, в комплект с най-пробивна и модерна образователна система в Югоизточна Европа? Рай за инвестиции и просперитет.

Ефектът за икономиката в дългосрочен план би бил експоненциален, защото е напълно нормално една единица качествено образование да създава продукт с доста по-висока себестойност. Нещо повече, *ще се създаде критична маса от хора, които са отговорни, целеустремени, зрели, уверени и знаещи, че трудът и креативността се ценят*, а оттам едно силно гражданско общество ще бъде само въпрос на време. Ако разгледаме толкова тиражирания пример на Ирландия, ще забележим една ясно отчетлива предпоставка към икономическа експлозивност - евтино образование, насочено към нуждите на икономиката.